

Укрепване на практиката по оценяване: Подкрепа за оценяването в тематичните области на Програма „Образование“ на България

Преглед

Настоящият документ представя обобщение на доклада на ОИСР относно укрепването на практиката по оценяване в тематичните области на Програма „Образование“ 2021-2027 на България. Докладът има за цел да подпомогне укрепването на мисленето и практиката, свързани с оценяването, така че доказателствата да могат да бъдат генерирани и използвани по-ефективно за информиране на изпълнението и за подкрепа на дългосрочното въздействие. Той надгражда съществуващите системи за мониторинг и оперативно управление, за да предложи набор от мерки, които биха могли да помогнат на участниците в системата да разберат как и защо се очаква да настъпи промяна. Общата цел не е да се добавя ненужна сложност, а да се подпомогне по-прекият принос на мониторинга и оценяването за качеството, ученето и въздействието в рамките на Програма „Образование“.

Докладът е разработен като част от многогодишното сътрудничество между Изпълнителна агенция „Програма за образование“ (наричана по-долу „Изпълнителната агенция“), Министерството на образованието и науката и ОИСР с цел подкрепа на оценяването на Програма „Образование“. Анализът се основава на преглед на документи, интервюта със заинтересовани страни на системно равнище и международни примери за оценяване на интервенции в областта на образованието и уменията в други европейски държави.

Оценителско мислене и практика по оценяване

Съществуващата рамка за оценяване на Програма „Образование“ в България е разработена в съответствие с изискванията на Регламент (ЕС) 2021/1060, за да осигури ефективен мониторинг, отчитане и оценяване на изпълнението на програмата. Тя предоставя важна информация за начина, по който се изразходват средствата, и за мащаба на дейностите, например броя на обучените учители или броя на обхванатите ученици.

Постигането на тези целеви стойности за изпълнение обаче не гарантира, че се постигат по-широките образователни цели. Дали интервенциите по Програма „Образование“ помагат на повече деца да посещават предучилищно образование, намаляват преждевременното напускане на училище, подпомагат интеграцията на маргинализирани учащи и подобряват резултатите от ученето и пригодността за заетост на учениците? Укрепването на мисленето и практиката, свързани с оценяването, може да помогне на България да насочи вниманието си към тези въпроси и да работи за постигането на крайната цел – подобряване на живота на младите хора.

Оценителското мислене допълва съществуващите процеси по мониторинг, като насърчава всички участници още от самото начало на даден проект или операция да си задават следните прости, но съществени въпроси:

- Какви конкретни промени искаме да постигнем за обучаваните лица, учителите или институциите?
- Чрез какви механизми очакваме да настъпят тези промени?
- При какви условия е вероятно интервенцията да бъде ефективна и за кого?
- Каква информация ще ни бъде необходима и кога, за да преценим дали се движим в правилната посока и при необходимост да коригираме действията си?

Поставянето на тези въпроси на ранен етап подпомага насочването на вниманието отвъд преките входящи данни и изходящи продукти на дейностите към механизмите на промяна и резултатите от тях. В България някои съществуващи индикатори за резултат вече отразяват този подход (например броят на учениците с подобрени образователни резултати една година след участие в дадена операция), като тези елементи, ориентирани към резултатите, могат да бъдат допълнително развити.

Практиката по оценяване се отнася до систематичното и обективно оценяване на образователни политики, програми и проекти, включително техния дизайн, изпълнение и резултати. Ефективният мониторинг, оценка и учене подпомагат да се гарантира, че ресурсите достигат до предвидените целеви групи, че финансираните дейности се изпълняват с високо качество и че допринасят за постигането на по-добри и по-равнопоставени резултати. Те осигуряват:

- По-задълбочено разбиране за начина, по който целевите групи възприемат интервенциите.
- Ранни сигнали при неефективност на мерките.
- Учене относно това кои подходи работят в различни контексти.
- Основа за прозрачна отчетност пред националните заинтересовани страни и Европейската комисия.

Основни констатации

Докладът идентифицира три основни предизвикателства пред оценителското мислене и оценителската практика в България.

1. Програма „Образование“ разполага с ясно формулирани цели и добре развита система за мониторинг. Въпреки това **очакваните причинно-следствени връзки между дейностите, механизмите и резултатите невинаги са формулирани изрично**. Поясното им дефиниране може да подпомогне изграждането на споделено разбиране и по-стратегическото използване на доказателства.
2. Изпълнителната агенция е предприела значими стъпки за укрепване на мониторинга и отчитането. За повечето процедури са въведени въпросници за мониторинг, чрез които бенефициентите докладват напредъка по отношение на целите на политиката. Предприети са и важни мерки за опростяване на финансовия контрол. Въпреки това проведените в рамките на настоящия доклад интервюта показват широк консенсус, че **мониторингът и отчитането са насочени основно към съответствие с изискванията**. Следователно съществува възможност да се засили тяхната роля за генериране на учене по време на изпълнението чрез създаване на повече пространство за бенефициентите да анализират какво допринася за промяната, за кого и при какви условия се случва тя.

3. Значителна част от информацията, използвана за целите на мониторинга, се основава на отчетността на самите бенефициенти. Много от резултатите, които са от значение за Програма „Образование“ (например представянето на учениците в национални оценявания, нивата на завършване и отпадане в рамките на няколко години или трудовата реализация и доходите на завършилите), обаче не са пряко видими за бенефициентите и обичайно се регистрират в национални административни системи. **Макар България да разполага с богати административни данни, ограниченията, свързани с достъпа до тях и свързването на различни набори от данни, могат да затруднят** проследяването на резултатите за по-широки кохорти или формирането на подходящи сравнителни групи. Преодоляването на тези ограничения би могло да засили капацитета на системата за разбиране и оценяване на резултатите.

Изводи и препоръки

С оглед на тези три предизвикателства докладът предлага набор от мерки и инструменти, които Изпълнителната агенция и бенефициентите могат да използват за по-нататъшно укрепване на оценителското мислене и оценителската практика във времето. Целта не е да се предписва единен модел, а да се предоставят възможности, които могат да бъдат разглеждани, адаптирани, тествани и постепенно усъвършенствани с развитието на Програма „Образование“ и при бъдещи програмни периоди.

Основните поуки и препоръки в доклада са следните:

- 1. Засилването на използването на теориите на промяната може да подпомогне изграждането на ясно и споделено разбиране за това как се очаква дейностите да допринесат за настъпването на промяна:** Разработването на по-ясно формулирани и споделени теории на промяната на равнище процедура и на равнище бенефициент или проект би подпомогнало изясняването на начина, по който конкретните дейности се очаква да допринесат за резултатите, чрез какви механизми се очаква да настъпи тази промяна и какви организационни, изпълнителски, логистични или политически условия трябва да бъдат налице, за да се реализира тя. Това може също така да подпомогне избора на подходящи индикатори за мониторинг.

Предоставянето на шаблони, примерни модели, обучения за изграждане на капацитет и регулярни прегледи на теориите на промяната би могло да повиши тяхната полезност като инструмент за ежедневно планиране и мониторинг.
- 2. Подпомагането на всички участници да анализират какво работи и какво не работи по време на изпълнението може да засили ученето и да направи изпълнението по-адаптивно:** По-силният акцент върху оценителското мислене през целия цикъл на програмата може да подпомогне бенефициентите и Изпълнителната агенция да използват данните за разбиране на механизмите на промяна, за ранно идентифициране на затруднения и за адаптиране на изпълнението, вместо да разчитат единствено на отчетност, свързана със съответствието с изискванията, или на външни оценители.

Предоставянето на практическа подкрепа – като насоки относно индикаторите, възможности за обмен на опит между партньори или менторска подкрепа – може да подпомогне бенефициентите да интерпретират по-добре собствените си данни от мониторинга и да изградят по-задълбочено разбиране за това кои подходи са ефективни в съответния контекст.
- 3. Използването на теориите на промяната за по-нататъшно усъвършенстване на индикаторите може да улесни оценяването и интерпретирането на напредъка:** Наличието на ясно формулирана теория на промяната може да подпомогне

идентифицирането на индикатори за продукти, междинни промени и крайни резултати. Когато е възможно, проследяването на резултатите за по-широки кохорти, а не само за участниците в дейностите, може да предостави по-надеждна представа за ефектите на програмата и да намали изкривяванията, свързани с подбора на участници. Подпомагането на бенефициентите да обвържат тези индикатори с логиката на интервенцията може да насочи вниманието им към механизмите на промяна и ранните сигнали за настъпващи резултати.

4. **Разработването на индикаторите с оглед на източниците на данни и възможностите за достъп до тях още от самото начало може да направи мониторинга по-информативен и ефективен:** Включването на кратък „план за достъп до данни“ в описанията на индикаторите – чрез уточняване какви данни са необходими, кой ги притежава и по какъв начин може да бъде осигурен достъп до тях – може да предотврати необходимостта от последващи заявки за данни и да гарантира, че индикаторите за резултати са реално измерими на практика.
5. **Засилването на достъпа до данни и инфраструктурата на системно равнище може да подпомогне по-надеждното оценяване:** България разполага със значителен обем административни данни, но ограниченията, свързани с достъпа до тях, свързването на отделни масиви от данни и оперативната съвместимост между системите, ограничават възможностите за използването им за целите на мониторинга и оценяването. Подобряването на управлението на данните и създаването на условия за сигурен и законосъобразен достъп до свързани набори от данни би разширило възможностите за проследяване на образователните траектории на обучаваните лица и за провеждане на по-задълбочени и надеждни анализи.
6. **Проектирането на някои процедури с оглед на бъдещо оценяване може да създаде възможности за приложими експериментални или квазиекспериментални оценки на въздействието с ограничена административна тежест:** Когато е подходящо, характеристики на изпълнението като поетапно въвеждане на дейностите, ограничения в капацитета или ясно определени прагове за допустимост могат да подпомогнат формирането на надеждни сравнителни групи, без да възпрепятстват изпълнението на интервенциите. Изпълнителната агенция и Министерството биха могли да разглеждат тези възможности още на етапа на проектиране на програмите и процедурите, за да осигурят тяхната етична и оперативна приложимост както за вътрешни, така и за независими оценители.

Допълнителна информация

Настоящото резюме се основава на констатациите, публикувани в OECD (2026), *Strengthening Evaluation Practice: Supporting Evaluation across the Thematic Areas of Bulgaria's Programme Education*. Пълният доклад е достъпен чрез QR кода по-долу и на <https://doi.org/10.1787/c553589a-en>.

Докладът е резултат от подкрепата на ОИСР за оценяване в рамките на Споразумението за многогодишна подкрепа за изпълнението на Плана за оценка на Програма „Образование“ 2021-2027 между Министерството на образованието и науката на Република България, Изпълнителна агенция „Програма за образование“ и ОИСР. В рамките на това споразумение ОИСР ще проведе поредица от междинни и окончателни оценки на инициативи в пет ключови тематични области: 1) приобщаващо образование, 2) интеграция на маргинализирани общности, 3) дигитализация и образование, основано на компетентности, 4) професионално образование и обучение, и 5) висше образование. Допълнителни ad hoc доклади се изготвят в отговор на идентифицирани потребности и имат за цел да подпомогнат ученето с оглед подобряване на изпълнението.

За допълнителна информация относно доклада или подкрепата на ОИСР за България, моля, свържете се с christa.rawkins@oecd.org или zhasmin.avetisyan@oecd.org.

